HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi
tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yıl : 9 | Temmuz 1940 | Sayı : 105

KIZILBAŞ ŞAİRLERİ

IV.

Bektaşilik kolay zannetme âşık
Tarikı nazenin sırrı lafeta
Eline, beline, diline sadık
Olmıyan Bektaşî taklittir cânâ.

Şeriat babından girmeyen âşık
Tarikat sırrına ermiyen âşık
Marifet abına yunmayan âşık
Hakikat kâmili sayılmaz asla.

Dört kapıyı, dört makamı görmeyen
Mi'racı marifet nurın bilmiyen
Muhammet Aliye secde kılmayan
İblisin taati hebadır heba.

Hacı Bektaş erkânına girelim
Hakikatın pazarını görelim
Deste deste güllerimiz derelim
Muhabbet bahçesi safadır safa.

Hasan Cemalî der seçer kallaşı
Cevherle karışmış olsa çay taşı
Taklit kabul etmez asla Bektaşı
Kem ayarı tanır çeşmi urefa.

*

Şahı merdan kullarıyüz
Mevlâdan ihraç değülüz
Kanaat ile yürürüz
İlla tokuz aç değülüz.

Erenler gönlümüz aldı
Kalbimiz nur ile doldu
Gözlerimiz cemal gördü
Cennete mühtaç değülüz.

Evvel biziz âhır biziz
Heman leylü nehar biziz
Gül açılmış bahar biziz
Biz yaz olduk kış değilüz.

Binlerden kırklara vardık
Hakikat önünde durduk
Yedilerden haber sorduk
Üçlerdeniz hiç değülüz.

Şah Hatayî göçür göçün
Dünyayı terketmek içün
Sızdık eridik hak içün
Altın olduk tunç değilüz.

*

Gelin özümüze sitem edelim
Hile ile hud'a ile hal olmaz
Hakkın divanına biz de gidelim
Hak katında yalanın yeri olmaz.

Yine gerçeklerden açtık kapıyı
Bir pirin önünde kıldık tapuyı
El birliğile yaptık yapıyı
Birlik ile ....

Erenler gafletten kalktı uyandı
Gerçeklerin hünerine boyandı
Bu yolun içine girdi de kandı
Gaziler bu yolda hiç vebal olmaz.

Ali kulu isen haktan utana
Var pazarlık eyle cevher satana
Bu yolun içine riya katana
Sürün gitsin dört kapuda yer olmaz.

Pir Sultanım eder kalbimiz nurdur
Müminler gözlüdür münkirler kördür
Erenlerin yolu kadimdir özdür
Her tepenin başında bir yol olmaz.

*

Allah bize lûtfetti
Nimetine gaketti
Müslimandan halketti
Şükür elhamdülillah.

Caferdir mezhebimiz
Nazenin tarikatimiz
Bektaş Veli pirimiz
Şükür elhamdülillah.

Şeraittir babımız
Tarikat imanımız
Mürşit rehber hakkımız
Şükür elhamdülillah.

On iki imam yolumuz
Şahım Ali re'simiz
Biz onun kurbanıyüz
Şükür elhamdülillah.

Çünki bizi yarattı
Muhammedin ümmeti
Verdi bize devleti
Şükür elhamdülillah.

Kalbimizdir beytu'llah
Zikrimiz Allah Allah
Kalbimiz aşkullah
Şükür elhamdülillah.

İnzal etti Kur'anı
Okuyalım biz anı
Verdi bize imanı
Şükür elhamdülillah.

Hak buyurdu Kur'anda
Niyazladım her anda
Hem sücutta kıyamda
Şükür elhamdülillah.

Yolumuz Nazeninî
Mürşidim şahım Ali
Pirim Bektaş Veli
Şükür elhamdülillah.

Bağdadî der bu sözüm
Kabul eyle niyazım

Geçermiş dosta nazım
Şükür elhamdülillah.

Halk edebiyatında bir de Kalenderî şekli vardır. Bu şeklin aruz vezninden alındığını söylerler. Bu şekle umumî bir bakışta da bu mâna çıkar. Buna dair şimdiye kadar yapılmış olan yazılar, eserler ve kitaplar hep bu kanaati müdafaa etmişlerdir. Halbuki bu tez ve kanaat doğru değildir. Kalenderî mev'i de diğer neviler gibi hece veznindedir. On dörtlüdür. Şu kadar ki bunun ikaı vardır. Ritm ve usul taksit ve takti'lerine tâbidir. Bu neviden bir kaç örnek verelim :

Ey kaşı keman eyle cemalini ıyan dur
Yok sabra mecal hasretine gitme heman dur.

Yâranı muhabbet bizedir şûhü dilara
Bezme gelerek gitme çabuk öyle heman dur.

Sun la'li lebin bula şifa hastei vuslat
Ey çeşmi siyah ruhları gül sahibi an dur.

Sünbül saçını topla şikâr etmesün aklı
Müjgânın oku etmesün avâre bir an dur.

Ey canü gönül durmıyarak Nutkî yüzün sür
Çâk eyle özün rehgüzeri üzre heman dur.

*

Ey şûhi cihan sen beni mihnetlere saldın
Terkeyleyüben derdü meşakkatlere saldın.

Berbadü harap eyledin ahar saçı Leylâ
Mecnun gibi gam yas ile firkatlere saldın.

Malûm mu değil yoksa gönül haleti vardı
Mecruh edip ahar beni illetlere saldın.

Âlem dediler gel beri ey aklı perişan
Yazık sana çün sen bizi zilletlere saldın.

Çün terki vatan eyledi biçâre Nişatî
Mehpare güzel sen beni gurbetlere saldın.

*

Bir cana kalan serseriye er demesünler
Ser vermeyenin ismine server demesünler.

Bir kimsede olmaz ise ol aşkı hakikat
Pes bence ana kâfiri hayber demesünler.

Efsane sözün söyleme ey cahil hodbin
Sakın ki sana cahili ebter demesünler.

Katlanmaz isen sabr ederek cevrine yârin
Hiç kimse sana aşk eri rehber demesünler.

Ser vermez isem yoluna ben şahı kadimin
Âlemde bana dahi Kalender demesünler.

*

Câna bizim esrarımız imlâlara sığmaz
Binde biri yazılsa da inşalara sığmaz.

Âşıkta olan derdü meşakkat gamü mihnet
Neşrolsa eğer kûh ile sahralara sığmaz.

Çeşmimden akan subhü mesâ danei eşkim
Bir katredir amma yedi deryalara sığmaz.

Bu hikmeti bilmez misin ey sôfii salûs
Bir kalbe sığan var olan eşyalara sığmaz.

Allahı seversen beni yâd etme gönülden
Emrah seni sevdi diye dünyalara sığmaz.

*

Ey bâdi sebâ var yürü cânanıma söyle
Tigi sitemi geçti benim canıma söyle.

Gör halimi var Hazreti Mevlâyı seversen
Ahvalimi ol âfeti devranıma söyle.

Şayet gele insafa benim ruhı revanım
Rahmeyleye bu didei giryamıma söyle.

Kâfir beni görse müselman olması tahkik
Zulmeylemesün abdine sultanıma söyle.

Mecnunî fırakın çekiyor bir nice demdir
Yollar gözetür ol şehi hubanıma söyle.

*

Mecliste öpüp la'lini rindana duyurma
Ol haleti ağzındaki dendana duyurma.

Rüsvayı cihan olmak ile yâr ele girmez
Bilmezlik ile aşkını canana duyurma.

Ben böyle cihanı nideyim rahati can yok
Ey habı ecel gel elemim cana duyurma.

Ol Yûsuf ile vuslatı sen düşte görürsün
Erbabı hasedden sakın ihvana duyurma.

Mey içme güzel sevme demezler sana Nev'î
Ol zevkı heman zümrei nadâna duyurma.

*

Cânâ dileğin can ise canım senin olsun
Hem aklü dilim namü nişanım senin olsun.

Bu işvelerinden garazın varlık ise ger
Al hepsini ey servi revanım senin olsun.

Bir özke cemale beni sahib mi sanursun
Sen verdin anı canım efendim senin olsun.

İlân edeyim halka bu esrarımı bir bir
Zahirde ne var sırrı nihanım senin olsun.

Zahirde bana halkın Nutkî dediğinden
Ger hayrete düştünse o canım senin olsun.

*

Cana senin ol ruyunu enverlediler mi
Ol çeşmini hem misk ile anberlediler mi ?

Şol dâmeni pâkinde senin secde ederler
Mihrabı hilâl kaşları minberlediler mi ?

Gör medresede dersin okur ol nice sofî
Hüsnünde görüp âyeti ezberlediler mi ?

Dendan ile çeksem de o fülfülleri çıkmaz
Gerdanda siyah benleri enserlediler mi ?

Sordu bana sevdiciğim sen kande vuruldun
Yazık dedi Dehrî seni hançerlediler mi ?

*

Yaslanmadığım kûşei meyhane mi kaldı
Nûş etmediğim sagarü peymane mi kaldı ?

Bülbül gibi her şamü seher sahnı çemende
Zâr etmediğim ravzai gülşane mi kaldı ?

Mecnun gibi bir saçları leylâya düşeli
Bendolmadığım zinciri divane mi kaldı ?

Hak kadı olup nâibi peygamber olunca
Davamız acep ol ulu divane mi kaldı ?

Cevr eylediği ben gibi nâçare Lezizî
Ol simbeden âfeti devrane mi kaldı ?

*

Sâkî bize ver badeyi divane desünler
Uslanmadı gitti dili divane desünler.

Kalbinde senin gayrısı var sureti neyler
Lâyık mı şeha kâ'beye buthane desünler.

Dil hanesini yıkma ko taş üstüne bir taş
Sen yap anı âlem sana virane desünler.

AHİLERE DAİR HALKTAKİ BİLGİLER
IV.

Asrımızda gördük, fütüvvet libası giydirmek vazifesini, Kırşehrindeki Ahi Evren tekkesi şeyhleri kendilerine hasretmişlerdi. Bu adamlar, muayyen mevsimlerde Anadolu ve Rumeli şehirlerine uğrayıp usta çıkan, kalfa olan esnafa peştemal kuşatmakla iktifa etmezlerdi, şehirlerdeki Ahi Babalıkları da tevcih ederlerdi. Meşrutiyet senelerinde hatırlıyorum, Çankırıda bir Ahi Baba, menfi surette intihaba karışıyor diye değiştirilmesi için Ahi Evren merkezine müracaat edilmişti.

Ahilerin ekseriyetle nüfuzlu ve zengin kimselerden ibaret olduğunu görüyoruz. Nasır Husrev tarafından Ahi Mehmet Bey namına ithaf ve telif edilen farisî ve manzum Fütüvvetnamede bu Ahi için kullanılan tâbirler pek parlaktır. Ahi zaviyelerinden bahsederken bir Ahi için evvelemirde adamlarını toplayacak bir mahfile lüzum vardır diyor ve mahfilin nasıl olması lâzım geldiğini izah ediyor. Ankaradaki Ahi Şerefettin'in mezar taşına bakıyoruz. Bu adam diğer tekke şeyhleri gibi sadaka yiyen bir şahsiyet değil, vakıflar yapan, camiler, türbeler kurduran bir zengindir. Kitabesinde «Sultanülfütüvve» unvanı vardır. Çocuklarının adlarından anlıyoruz ki, bu adam kafasında saltanat hulyaları taşıyordu. Kızlarının adları «Devlet Hatun» gibi şeylerdi. Çubuk Ovanın köylerinden Tudurga, Bayındır, Yaşsemer adlı köyler camiinin vakıfları arasında geçiyor.

Bununla beraber, bazı Ahilerin devletten tahsisat ve vakıflar yediği de anlaşılıyor. «Bezmü Rezim» de «Ahi Nasırüddin» den bahseden satırlar arasında şunları görüyoruz: «Ahi Nasırüddin» in bir zaman hainliği görülerek şehirden sürüldü. Sonraları şehir kethüdası ile akrabalığı sebebile hakkındaki şefaat Sultan tarafından kabul edildi, şehire girmesine müsaade o-

---

Peymanesini her kese doldurmada sâki
Şimdengerü hem meskeni meyhane desünler.

İç badeyi ur sazına mızrabı Lezizî
Yazık anın ağzındaki Kur'ana desünler.

Vâhit Lütfî salcı

lundu ve hattâ kendisine iradlar, vakıflar verildi, zaviye temin olundu. Demek bu şekiller de mevcuttu.

Şu muhakkak ki, bu uzun zamandanberi gelip devam eden teşekkül, zamanın icabına göre tezahürler arzetmiştir. Selçuk devletinin zaif günlerinde sultanlar kendilerine muhtaç bir vaziyet alıyorlardı. 698 senesinde Konyada Sultan Alâaddin bir müşkül vaziyette Cünudü rünud'un başbuğu olan Ahi Çaruğ'un himmetine arzı iftikar etmişti. 707 de Karaman oğlu Yahşi Bey Konyayı bastığı zaman ilk intikam aldığı kimseler Cündü rünud'un sergerdesi olan Ahi Mustafa ve maiyeti idi. Osmanlılar, Ankarayı Bursa hükûmetinin bir vilâyeti yaptıkları zaman, Ankarada kendilerile görüşen, icabında mukavemete hazırlanan Ahilerdi.

Görüyoruz ki, asırlarca devam eden millî teşekküller, ancak hükûmetlerin, hükümdarların menfaatlerile çarpıştıkça tarihte mevzuubahs olmuşlardır. İbni Haldun Nâsırdan bahsederken «ayarlar gibi fütüvvet libası giyer ve bındıkçılık ederdi» demeseydi ayarlar hakkındaki garip malûmatımız devam edebilirdi. Silâhlarını bir hokkabaz gibi mahirane kullanan, icabında bir canbaz gibi yüksek ve çetin hisarlara tırmanan ve bürçlerden atlayan ayarlar, Emir Ayarın dağarcığındaki esrar gibi örtülü kalırdı.

Bugün garpte ve kısmen şarkta yaşayan içtimaî ve sırrî cemiyetler gibi Ahi zaviyelerinin merasimi vardı. Bunlar Ahiliğin heyeti mecmuasıdır. Toplanış tarzları, konuşuş tarzları, yiyiş tarzları, zümreye girme usulleri, yabancıların mahfile girememesi, kapıda daima gözcü bulunması vesaire bunlar hep bir takım esrarengiz şeylerin örtüsü değildir. Her şey bundan ibarettir. Nasıl ki bugünkü sırrî cemiyetlerde sır denilen şey, bir kaç eski ve âyine benzer âdetlerden başka bir şey değildir.

Vaktile umumî ve âdi sayılan bir çok meseleler, meşgaleler, bilâhare muayyen zümrelere inhisar etmiştir. Meselâ mevlevî âyinlerindeki sema', bir zaman Anadolu gece hayatında bütün zengin salonlarında olagelmiş bir şeydi. Hattâ bazan Mevlânaya mensup zümrenin bu sema'lara iştirakine mümanaat olunurdu. Demek ki sema' yalnız mevleviliğe mahsus değildi, bilhassa mevleviliğin icat ve tesisi değildi. Sultan Veledi Konya ulularından birisi bir gece semaa davet etmişti. Yâranı sema'da biraz mübalâğa yaptılar. Ahi Mustafa kızarak: Bundan sonra mevlevilerin bizim sema'larımızda işleri yoktur. Bunların mübalâğalı varışlarından hiç kimse sema'da meydan bulamıyor, dedi.

Demek bizim zannettiğimiz gibi sema' mevleviliğin ihtiraı değildir. İbni

Batute seyahatnamesinde Ahi zaviyelerinde geceleri geçen hayattan bahsederken: Yiyorlar, içiyorlar, söylüyorlar, raksediyorlar, der. İbni Batute, semaı raks ile ifade etmiştir sanırım.

Mevlevilik, Alevilikte, Kızılbaşlıkta da mevcut olan semaı açık bir ibadet salonuna çıkarabildi. Diğerlerinde buna imkân vermeyen iki mühim sebep vardı: Rakı ve kadın. Ahi mahfillerinde kadın bulunmazdı. Bilhassa içkiye Ahilik düşmandı. Fütüvvet mahfiline mukayyet bir adamın içki kullanması, onu bu zümreden çıkarmağa kâfi idi.

Mevlevilikten bahsederken raks ve musikiyi ibadetle mezcedebildiklerinden hayretle bahsederiz. Bu doğru bir ifade değildir. Başlangıcı tamamen dinî olan raks ve musikinin hâlâ Türk zümrelerinde mevcudiyetini muhafaza edebildiğini söylemek, iptidaî dinlerindeki raks ve musikinin İslâmlaştırılmış bir şeklidir demek daha iyi olurdu.

Bir adamın Ahi zaviyesine, mahfiline girebilmesi, bir Ahi Baba elinden şalvar giymesi ve fütüvvet kâsesini içmesile olurdu. Bu şalvar meselesi, ötedenberi Ahilerle meşgul olanlar arasında tereddüdü mucip olmaktadır. Şalvarın aslı hakkında geçen hikâyelere bakınca şalvar bir üstlük müdür, yoksa don mudur kesdirilemiyor. Subhul'aşa'daki tevkilerin satırları arasında bu kelimenin aslı Sirval değil, Sırbal olduğu zannediliyor. Hazreti İbrahimi ateşten korumak için Cebrailin giydirdiği libas sade don olmamak lâzımgeliyor. Husrev Nâsır şalvar hakkındaki manzumelerinin birinde «şalvarın bağını sıkı et» diyor. Bu da insana giyilen nesnenin uçkurlu bir şey olduğunu anlatıyor.

Bu yazılardan maksadımız Anadolu tarihinde Anadolu halkının içtimaî bir teşekkülü olan Ahilik hakkında umumî malûmat vermekten, her köşesinde bir Ahi kabri taşıyan şehirlerimizdeki genç tarihçilere, içtimaiyatçılara bir muhtıra hazırlamaktan ibarettir.

Hasan Fehmi Turgal

İSTANBULDA BAZI ZİYARET YERLERİ

Kahhar baba — Kahhar Baba, Halıcı oğlunda Turşucu mahallesinde harap bir türbede yatmaktadır. Türbenin arkasında bir de «Kahhar Baba tekkesi» vardır ki, o da türbe gibi tamamile haraptır. Kahhar Baba, zamanının büyük velilerindenmiş. Her gece sabaha kadar zikr ve ibadetle meşgul olur, coşarak «ya kahhar» diye Allaha yalvarır ve böyle coşkun demlerinde sesi Ok meydanından işitilirmiş. Kahhar Babaya isim veren, kendisinin «ya kahhar» diye zikretmesidir. Kahhar Baba türbesinin iki penceresi telle örtülü idi. Harap ve bakımsız olduğu için türbenin içine girilmez, Kahhar Baba, pencerelerin dışından ziyaret edilirdi. Ziyaretçiler, Kahhar babanın ruhuna üç ihlâs bir fatiha okuduktan sonra dua ederler, dilekte bulunur, Kur'an adarlar, nihayet pencerelerdeki tellere bağlanmış yüzlerce bez parçasından bir kaçını çözüp atarlar, kendileri tekrar bir parça bez bağlarlardı. Pencerelerdeki teller, insan boyu yetişecek yüksekliğe kadar bağlanmış bez parçalarından âdeta görünmez hale gelmişti. Ziyaretçiler, dilekleri husul bulduğu zaman adadıkları Kur'anı gelip ya türbe penceresinin yanında, yahut evlerinde okuyarak Kahhar Babanın ruhuna hediye ederlerdi. Şimdi Kahhar Babanın türbe ve tekkesi büsbütün yıkılmış olup, mezarı bir virane ortasında kalmıştır. Bununla beraber, o yine seyrek ziyaretçilerden mahrum değildir.

(Hasköylü Fitnat)

Horoz Baba — Unkapanında cadde üzerinde iki bina arasında basit bir mezardan ibarettir. Mezarın üstü açık ve ön tarafı yeşil parmaklıkla kapatılmış olup baş ucunda küçük ve kısa bir taş vardır. Yeşil boyalı olan bu taşta sarı boya ile «Horoz Baba» ismi yazılıdır. Eskiden Horoz Babanın mezarında mum yakılırdı. Yalnız, Horoz Babanın türbedarı bulunmadığından, mezara mum götürenler, bunu akşam üstü kendi elile yakıp bırakır ve mezarın temizliğile de civar dükkânlarda çalışanlar sevap kazanmak maksadile meşgul olurdu. Şimdi Horoz Babaya mum götüren ve mezarına bakan kalmamıştır. Horoz Babaya her istek için müracaat edilir, mezarının başında üç ihlâs bir fatiha okunup ruhuna hediye edildikten sonra, mum veya kur'an adanırdı. Duası kabul edilip isteği yerine gelenler, adaklarını ödemek suretile Horoz Babayı sevindirirlerdi. Rivayete göre, Horoz Baba, Fatih ordusunun askerlerindendir. Her sabah Horoz gibi öter ve arkadaşlarını bu suretle namaza kaldırırmış. Kendisine «Horoz Baba» denilmesinin sebebi

bu olup asıl adı Mehmettir. Fatihin ordusile birlikte İstanbula giren «Horoz Baba», elindeki kılıcile harp ede ede, şimdi mezarının bulunduğu yere kadar gelmiş ve orada şehit olmuştur. (Maide).

Baba Cafer — Baba Cafer, şimdi İpçiler denilen Zından kapısında karanlık bir türbe içinde yatar. Bir rivayete göre, Baba Cafer, İmam Hüseyinin çocuklarındandır. Merkadinin bulunduğu yer, eskiden borçlarını vermeyenlerin hapis ve tevkif edildiği zındandır. Baba Caferin asıl adı «Seyid Cafer» dir. Bu zat, Şeyh Maksud adında bir arkadaşile ve yanlarında beş altı yüz kişi bulunduğu halde, Abbasî halifesi Harunürreşid tarafından elçilikle İstanbula gönderilmişler. Bunların şehre girişlerinden biraz önce, ötedenberi Koca Mustafa Paşada teşkil ettikleri bir mahallede oturan Araplarla rumlar arasında bir çarpışma olmuş. Bu çarpışmada müslümanlardan bir çok kimse şehit düşmüş. Bunların cesetleri gömülemiyerek günlerce sokaklarda kalmış. Seyid Cafer ile arkadaşı Şeyh Maksud, işte bu sırada İstanbula gelmişler. Seyid Cafer arkadaşile beraber Bizans imparatorunun huzuruna çıktıkları zaman, şehitlerin böyle sokak ortalarında bırakılmasından dolayı Seyid Cafer imparatora bir haylı şiddetli sözler söylemiş. Bundan müteessir olan imparator da kendisini, şimdi yatmakta olduğu zındana attırmış. Seyid Cafer bu zındanda zehirlenerek öldürülmüş. Bu rivayetten anlaşılıyor ki, Seyid Cafer sinirli ve atak bir adammış. Halbuki arkadaşı sakin ve herkesin mizacına göre hareket etmesini bilen bir kimse olduğu cihetle, imparatordan izin alarak yanındaki adamların yardımile şehitleri gömdürmeğe muvaffak olmuştur.

Diğer bir rivayete göre, «Şeyh Zındanî Abdürrauf Samedanî» namında bir zat İstanbul muhasarasında bulunmuş ve bu kapıdan şehire girmiştir. Bunun için bu kapıya «Zından kapısı» denilmiştir. Halife Harunürreşid zamanında elçilikle Bizansa gönderilip bu zındanda zehirlenerek öldürülen Baba Cafer, Şeyh Zındanî Abdürrauf Samedaninin cedlerindendir. Şeyh Zındanî Abdürrauf Samedanî, İstanbul fethedildikten sonra kendi yeşil sarığını çıkararak Baba Caferin baş ucuna koyup yetmiş sene bu zındanda onun türbedarlığını yapmıştır.

«Baba Cafer» türbesi, Yeniçeriliğin ilgasından sonra İkinci Mahmut tarafından tamir ettirilmiş ve bu münasebetle Zından kapısına da «Hazreti Cafer kapısı» yahut «Babı Caferî» adı verilmiştir. Baba Caferin eskiden beş türbedarı vardı. Bunlar vazifelerini nöbetle yaparlardı. İstanbul kadınları bu türbeye çok bağlıdırlar. Bir kadın çocuk doğurmadan önce bir deste

mum alarak buraya gelir ve türbedara okunarak tesbihden geçerdi. Bundan başka çocuğuna ilk giydireceği çamaşırı da bir bohça içinde doğuma kadar türbede bırakırdı. Çocuk doğup sekiz, dokuz yaşına gelinceye kadar senede hiç olmazsa bir kaç defa buraya getirilerek okutulur ve tesbihden geçirilirdi. Hususile haşarı çocukların Baba Cafer türbedarına okutulmadıkça yaramazlıktan vazgeçmiyeceklerine inanılırdı.

«Baba Cafer» türbesinde ikinci bir merkad daha görülür ki, bu, «Çoban Ali Dede» namında birine aittir. Çoban Ali Dedeye «Zındancı Ali Baba» diyenler de çoktur. Bundan başka türbe içinde bir de kuyu vardır. Baba Caferi ziyaret edenler, bu kuyudan alınmış suyu içmeden ve zındancı Ali Babayı da ziyaret etmeden türbeden dışarı çıkmazlar.

(Osman Egirn - Naci Ayral)

Nalıncı Dede — Unkapanında Yeşil tulumba civarında Haraççı Kara Mehmet mescidi karşısındaki türbede gömülüdür. Bir rivayete göre Bergamalı olup hayatında Unkapanında Azaplar camii çarşısında ahşap bir dükkânda nalıncılık edermiş. Sandukasının baş tarafında destarlı mevlevî sikkesi varmış. Buna dayanılarak Nalıncı Dedenin mevlevî tarikatına mensup olduğunu ileri sürmek kabildir. Ancak ona «Halvetî» diyenler de vardır. Şimdi türbesinin bulunduğu yere Nalıncı Dedenin hayatında «Bel taşı» ve kendisine de «Yatağan Dede» derlermiş. Hicrî 1001 (M. 1592) tarihinde vefat eden nalıncı dedenin asıl adı Mehmet ise de, bunu kısaltarak kendisine «Memi Dede» derler. Bir rivayete göre, Nalıncı Memi Dede öldüğü gece, Üçüncü Muradın rüyasına girmiş; ona «cenaze namazımı Fatih camiinde kılmağa hazırlan, beni evime gömdür, üzerime bir türbe ve yanıma bir tekke ve çeşme yaptır, dünyada elli sene su içtim» demiş. Ertesi gün cenaze namazı Üçüncü Murad da hazır olduğu halde vasiyetine uyularak Fatih camiinde kılınmış ve cesedi evinin bulunduğu yere gömülmüş, üzerine bir türbe ve yakınına bir tekke ve çeşme yaptırılmıştır.

Nalıncı Memi Dede öldükten sonra Unkapanında bir yangın çıkarak Şehzadebaşına kadar genişlemiş. Dört tarafındaki binaların hepsi yandığı halde Nalıncı Memi Dedenin dükkânı ateşten kurtulmuş. O zaman, içinde nalıncılık eden Hüseyin Çelebi: «Benim dedem dükkânıdır, beraber yanarım, yine çıkmam» diye yangın esnasında bir dakika bile dükkândan ayrılmamış. Yangın Unkapanından Vefa meydanına kadar uzanmış, fakat en küçük parçasına bile zarar gelmeden dükkân ortada kalmış. Nalıncı Hüseyin Çelebi ateş her tarafı sardığı halde hiç bir şey yokmuş gibi dükkânda

çalışmasına devam etmiş. Soranlara: «Bu dükkân Dedemin postu döşendiği dükkândır.» dermiş. Yangından sonra dükkânlar kıymetlendiğinden Küpeli namında bir yahudi, mütevellisine bir kaç para vererek Nalıncı Hüseyin Çelebiyi bu dükkândan çıkarttırmış. Yahudinin dükkâna girmesinden mahalle halkı hiç memnun olmamış. Yahudi dükkâna girip kepenkleri açarken baş üstü düşerek ölmüştür. Bunun üzerine dükkân tekrar Hüseyin Çelebiye verilmiştir. Hüesyin Çelebi, saf ve iyi huylu bir adam olup Nalıncı Memi Dedenin türbedarı imiş. Civar ahalisi Nalıncı Dedenin geceleri türbesinden kalkıp nalınile Üçüncü Muradın yaptırdığı çeşmeye gelerek aptest aldığını iddia ederler. (Naci Ayral).

Elekli Baba — Silivri kapısının dışında ve kapıdan çıkınca sağ taraftaki türbede yatmaktadır. Bu zatın ismi Muslihüddindir. Kendisi, Birinci Emevî halifesi Muaviye zamanında İstanbulun Araplar tarafından muhasarasında Arap ordusu kumandanlarından Eba Eyyûbün bayrakdarı imiş. Eskiden Bayram namazlarını kılmak için Silivri kapısındaki Hadım İbrahim Paşa camiine gelen cemaat, bayram namazlarından sonra, kale kapısından çıkarlar, Elekli Babanın türbesi önünde toplanırlardı, Cemaat içinde hatim indirenler birer birer hatim surelerini okurlardı, hatim surelerinden sonra da dua edilirdi. Bu toplantıda bulunanlar dua bitince koltuklarında Kur'an olduğu halde Silivri kapısı mezarlığında gömülü olan ana, baba, çocuk ve diğer yakınları gibi kendi mensuplarının mezarlarına giderler, orada da Kur'an okurlar, bu suretle herkesten önce onlarla bayramlaşarak evlerine dönerdi.

Halkın rivayetine göre, Elekli Baba, sağlığında şimdi türbesinin bulunduğu yerdeki dükkânında elekçilik eder ve kazancını fakirlere verirmiş. Ölünce, dükkânının olduğu yere gömülerek üzerine türbe yapılmış ve vasiyeti üzerine kendi yaptığı elekler türbesine asılmıştır. İstanbul kadınları Elekli Babaya, istediklerinin olup olmıyacağını anlamak için müracaat ederler. Buraya gelenler, türbede namaz kıldıktan ve dua ettikten sonra içlerinden «eğer istediğim şey olacaksa elekler sağ tarafa, olmıyacaksa sol tarafa dönsün» diye niyet ederek heyecan içinde beklerler; eğer ziyaretçinin isteği olacaksa elekler biraz sonra sağa, olmıyacaksa sola dönermiş. Elekler sağa döndüğü, yani ziyaretçi istediği işin olacağını anladığı takdirde Elekli Babaya adak adar ve isteğine kavuşunca adağını yerine getirirmiş. Elekçi Babanın türbesi şimdi bir harabe halinde olup eskisi gibi Babayı ziyaret eden ve ona adak adayan da yoktur. (Naci Ayral).

Yıldız Baba — Bahçe kapısında Dördüncü vakıf hanın karşısındaki

dar sokakta Yıldız hamamının arka tarafında yatmaktadır. Yıldız Babanın asıl ismi Necmeddindir. Kendisi Fatih ordusile birlikte İstanbula girmiş ve Yıldız hamamını yaptırmıştır. Yıldız Baba daima hamamının külhanında yatarmış. Allah tarafından duası kabul edilen kimselerden biri de Yıldız Babadır. Yıldız Baba, kendi hamamının bir kurnasına dua ettiği cihetle bu kurnada yıkanan hastalar, hususile hasta çocuklar mutlaka iyi olurlar. Kurnanın üstünde bir yıldız resmi ile bir çini ve üzerinde :

Ma'deni birrü şifa
Kurnai Yıldız Baba

yazılı bir mermer levha vardır. İkinci Mahmudun saltanatına yakın bir sırada Seyid Mustafa Dede namında biri İstanbula gelerek hamamın sahibi Kemankeş Mehmed ağadan Yıldız Dedenin mezarı yanında yatıp kalkmak için izin almış ve bu esnada İkinci Mahmud padişah olunca istida vererek Yıldız Baba kabrinin imarını istemiştir. İkinci Mahmud bu müracaatı kabul etmiş, civardaki Yeniçeri çorbacılarından on beş bölük çorbacısının evlerini satın almış ve bunların yerine bir mescit, bir tekke ve Yıldız Baba için de türbe yaptırarak tekkenin şeyhliğini Seyid Mustafa Dedeye verdirmiştir. Şimdiki Celâl Bey hanının karşısında olan tekkenin kapısı üzerinde şu kitabe vardır:

Padişahı bahrü ber husrev haşem zılli Mecit
Etti ihya bu makamı Hak vere ömri medid
İsmi Allah çıktı dilden cevheri tarih ile
Hanikahı Necmi ihya kıldı Han Abdülhamit
1180
Türbei Yıldız Dede Sultan mutafı Evliya
Hanikahı Pişivayı vasılin Şeyh Mustafa
1143

Halkın rivayetine göre Yıldız hamamı eskiden yalnız erkeklere mahsus imiş. Yalnız on beş günde bir defa kadınlara tahsis olunurmuş. Kadınlara tahsis olunduğu günlerde hamam müthiş bir kalabalık ile dolar ve kadınlar Yıldız Baba kurnasında yıkanabilmek için münakaşa ve mücadeleye girişir, bununla beraber bu kurnada yıkanamadan hamamdan çıkanlar olurmuş.

(Mehmet Emin)

Çifte Sultanlar — Koca Mustafa paşada Sünbül Efendi mezarlığında büyük ağacın yanında bir türbede yatmaktadırlar. Çifte Sultanlar, Hazreti

Alinin oğulları olan Hasan ile Hüseyinin kızlarıdır. İstanbul imparatoru Kostantin bu kızları esir ederek, eskiden bir Bizans kilisesi olan şimdiki Sünbül Efendi camiine kapattırmış. Kızlara kırk gün mühlet vererek bu kırk gün içinde her halde hıristiyan olmalarını, aksi halde öldürüleceklerini bildirmiş. İstanbul imparatorunun da bu kızlarla aynı yaşta bir kızı varmış. Bu kız bir gün nasılsa esir kızları görerek sevmiş ve artık her fırsattan istifade ederek onları sık sık ziyaret etmiş. Nihayet kırk günlük mühlet dolmuş. İmparator Kostantin esir kızların yenına getirilmesini emretmiş. Esir kızlar, kırk günlük mühletin dolduğunu ve hıristiyan olmadıkları için öldürüleceklerini biliyor ve bundan dolayı «Allahım sen bizim ruhumuzu kabzeyle, bizi gâvur elinde ölmekten muhafaza et» diye Hakka yalvarıyorlarmış. Bu hali haber alan imparatorun kızı çok müteessir olmuş ve babasına bir şey söylemediğinden o da: «Allahım, sevdiğim kızlar ölüyorlar, bana onların acısını çektirme, onlarla beraber benim de canımı al» diye yalvarmış. Esir kızları imparatorun yanına götürmek üzere gelenler, kilisede bunların ölülerini bulmuşlar, o sırada imparatorun kızı da sarayda birdenbire hastalanarak ölmüş. İmparator, kızının bir yere ve esir kızların da bir arada diğer bir yere gömülmelerini emretmiş. Bugün çifte sultanların muntazam bir türbesi vardır, Kostantin kızının ise üstü açıktır.

Halkın inanışına göre, her hangi bir güçlük ve sıkıntı içinde bulunan herkes, Çifte sultanlara müracaat ederse, içinde bulunduğu karışık vaziyetten kurtulur. Diğer türbelerde olduğu gibi Çifet sultanlara da adak adanır ve isteği olanlar adaklarını yerine getirirler. (Naci Ayral).

Yavuz Er Sinan — Bu zat, Unkapanında Atlama taşında Sağrıcılar camiinin mihrabı önünde yatmaktadır. Mezar taşında Fatihin kapıcılarından olduğu yazılıdır. Halkın söylediğine göre Sinan Çelebi, Unkapanı kalesinin muhafızı imiş. Fatih zamanında İstanbul şehrinin kale kapıları akşam ezanında kapanır ve artık sabaha kadar açılmazmış. Kale kapıları kapandıktan sonra ne dışarıda kalan bir fert içeri girebilir, ne de içeride olanlardan her hangi bir kimse dışarı çıkabilirmiş. Bir gün Fatih, kıyafetini değiştirerek kale dışını teftişe çıkmış, padişah teftişte nasılsa geç kalmış. Şehire dönmek üzere Unkapanına geldiği zaman kale kapısının kapanmış olduğunu görmüş ve kale muhafızı Sinan Çelebiyi buldurarak kale kapısını açmasını söylemiş. Sinan Çelebi, «sen kimsin, demiş, niçin bu zamana kadar dışarda kaldın? Padişahın emri var, ben sana kale kapısını açamam, var git başının çaresini gör.» Padişah kendisini tanıtmıyarak kale kapısını açması için muhafıza ısrar

etmiş. Sinan çelebi de «hayır, padişahın emri var, ferman getirmedikçe kapıyı açamam» demiş. Bunun üzerine Fatih, padişah olduğunu söyliyerek kapıyı açmasını emretmiş. O vakit içeri girmeğe muvaffak olan Fatih, Sinan Çelebiye «sen ne yavuz ermişsin» diyerek kendisinden ne istediğini sormuş. Sinan Çelebi de, namına bir cami yaptırılmasını dilemiş. İşte Sağrıcılar camii denilen cami, Fatihin Sinan Çelebi namına yaptırdığı camidir. Fatihin takdiri üzerine Sinan Çelebi, «Yavuz Er» diye anılmağa başlamış ve adı Sinan Çelebi iken, Yavuz Er Sinan olmuştur. Civar halkı Yavuz Er Sinanın veliliğine inanmış olup her başı sıkılan ona müracaat eder. İsteği olanlar ona mum ve kandil yağı hediye eder. Yavuz Er Sinan camii şimdi de mamur olup içinde beş vakit namaz kılınmaktadır. (Naci Ayral).

Gül Baba — Küçük Mustafa paşada Gül camii içinde yatmaktadır. Gül Babanın hüviyeti hakkında tarihî malûmat olmadığı gibi, civar halkı da bu zat hakkında her hangi bir menkabe nakletmiyerek kendisinin «mübarek bir veli» olduğunu söylemekle iktifa ediyor ve «himmeti hazır olsun» demekle ona verdikleri ehemmiyeti gösteriyorlar. Gül Babanın merkadine, mihrabın sağındaki ufak bir kapıdan girildikten sonra sekiz, dokuz basamak merdivenle çıkılır. Gül Baba merkadinin bir kısmı duvar içindedir. Bundan dolayı halk Gül babanın çok boylu bir zat olduğuna inanır. Rivayete göre Gül Baba, kefenleri içinde mum gibi sararmış, fakat hiç bozulmamış olduğu halde mezarında yatmaktadır. Eskiden camiin hademeleri, kefenleri açar ve ziyaretçilere Gül Babanın yüzünü gösterirlermiş. Ziyareti, bu suretle merakh ve heyecanlı bir safhaya götürmeği istemiyenler, Gül Babanın merkadi yanında dua etmeği kâfi görerek dönerlermiş. Gül Babanın ziyareti, Gül camii hademeleri için bir menfaat vesilesi teşkil eder ve ziyaretçiler, onlara para vermeden camiden çıkmazlarmış. (Maide).

Yûşa Nebi — Beykoz civarında Yûşa tepesi denilen yerde gömülüdür. Bu zatın mezarı eskiden basit bir lahitten ibaret olduğu halde yirmi sekiz Çelebi zade Mehmed Said paşa tarafından Yûşa tepesinde bir mescit yaptırıldığı sırada bu lahidin etrafına da duvar çekilmiş ve bir türbedar tayin kılınmıştır. Halkın inanışına göre burada yatan Yûşa peygamberdir. Halbuki Yûşa Peygamber, İstanbul civarına hiç gelmemiştir. Ötedenberi kendisine ait olduğu zannedilen iki merkadden biri Nablüsde, diğeri Halep yakınında Maaradadır. Buna nazaran Yûşa tepesinde gömülü olan zatın Peygamber Yûşa olmadığı muhakkaktır. Tarihî hüviyeti bilinmeyen bu zatın merkadi çok uzun ve halkın söylediğine inanılırsa kırk adımdır. Yûşa Nebiye her istek

HODALA VE BANDIRMA

Anadolunun köy ve şehirlerinde yazları herkes çift çubuğu, iş ve gücile meşguldür. Bundan önceki bir çok tetkiklerimizde tesbit ettiğimiz gibi hemen, köylü ve şehirli kışlık erzakını yazdan anbarlara yerleştirir. Bunların içinde undan başlayarak pirinç, bulgur, domates salçası, makarna, yağ, pekmez, çarşıdan, pazardan, bakaldan alınabilecek her çeşit eşya kış için yazdan hazırlanmış olur.

İşte mevsimin bütün ihtiyaçlarını, daha müsait bir mevsim evvelden ihzar ve anbarlarına idhar eden Anadolu köylüsü kışın üç ayı mutlak bir istirahat devresine girer. Bu devamlı istirahat günleri büyük bir ekseriyetle, kadın, erkek, ayrı ayrı guruplar halinde, ihtiyar ve yaşlılar da ayrı ayrı olmak üzere evlerde toplanırlar. Birer ziyafet halinde münavebe ile yapılan bu toplantıların adı «sıra âlemleri» dir. Biz bu yazımızda derin ve uzun bir tetkik mevzuu olan sıra âlemlerini değil, bu âlemlerin yeme içme kısmına müteallik olarak önceden yapılan ihzaratı anlatacağız.

Hodala:

Sıra âlemleri için yazdan saklanıp sureti mahsusada beslenen kaz ve hindilere verilen pişmiş hamurun adı.

---

için baş vurulur, dua edilip adak adanır. Bu adaklar süpürge, mum, koyun, keçi, horoz gibi şeylerdir. İsteği yerine gelenler adaklarını yaparlar.

Ya Vedut sultan — Ayvansarayda kendisine mahsus türbede gömülüdür. Asıl ismi Abdülvedud olup Buharalıdır. Buhara erenlerile birlikte İstanbul muhasarasında bulunmuş ve Fatihin ordusu şehre girdikten sonra Ayasofyada oturmuştur. Bir müddet geçince Ayvansarayda bir mescit ve tekke yaptırmış ve öldüğü zaman bu tekkeye yakın bir yere gömülmüştür. Halkın inanışına göre Abdülvedud, Ayvansaraydaki tekkesinde her gece sabaha kadar ibadet ve «ya vedud» diye zikredermiş. Kendisine Ya Vedud Sultan denilmesinin sebebi bu imiş. Ya Vedud Sultanın yaptırdığı mescit seneler geçtikçe harap bir hale geldiğinden Dördüncü Mehmedin kızı Hatice bunu yeniden inşa ettirmiştir. Bu cihetle Ya Vedud camiine Sultan camii diyenler de vardır. Ya Vedud türbesi İstanbul halkı arasında çok tanınmış bir ziyaret yeridir. Bu türbeyi ziyaret için yalnız civardan değil, İstanbulun uzak semtlerinden de gelenler çoktur. (Maide).

Muammer Önus

Bandırma :

Sıra âlemlerinde kaz ve hindinin iç yağından yapılan hususî bir börek.

İlk önce hodalanın yapılışını ve kümes hayvanlarına veriliş şeklini izah edelim.

Hodala fazla kepekli undan yapılır. İlk önce un teknede ekmek unu gibi ihtimamla yoğurulur ve birer birer pazı haline getirilir, un bir yandan yoğurulup pazı yapılır, yuvarlanırken diğer tarafta ocak yanar, saç hazırlanır. Her pazı 6-7 santim boyunda bir buçuk santim kutrunda yuvarlatılarak saça konur, çevire çevire pişirilir. Bir yandan da pişenler kaplara istif edilir.

Bu şekilde hodala hazırlanır. Gelelim kaz veya beslenecek hindiye:

Hayvanın, içinde güçlükle dönebileceği dar bir kümes yapılır. Kümeste, başını çıkarıp su alabileceği ve hodala verilebilecek kadar bir delik bırakılır. Besleme 35-40 gün devam eder. Bu müddet zarfında kazların 12-15 kiloya kadar çıktıkları vâkidir.

Hodalanın veriliş tarzı :

Sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve gece yarısı olmak üzere günde altı defa hodala verilir. Birinci gün birden başlıyan hodala miktarı her gün tedricen arttırılır. Gün adedine göre 35-40 ı bulur. Hodalayı verecek olan kimse, eline bir su tası, bir eline de hodala kabını alarak hayvanın yanına iner, hodalaları suya bırakır, hayvanın gagasından tutup ağzını elile açar ve sol elle yapılan bu ameliyede sağ eldeki hodalayı açılan ağıza boşaltmak ve daha sonra da gırtlağına doğru ittirerek tekrar dışarıdan sıvazlıyarak kursağına gidinceye kadar hodalayı hayvanın boğazında takip etmek ve yekdiğerini takip eden bu yedirmeler bittikten sonra hayvana bir miktar su vermek suretile de doyurma ameliyatı ikmal edilmiş olur. Günün muayyen altı saatinde zorla verilen bu kadar fazla bir gıdayı bir tarafa dönmemek suretile de hazma mecbur kalan hayvancık 28-30 gün oldu mu kendiliğinden kımıldayamaz hale gelir. Son günlerde patlayacak bir halde tıslamağa, neseslerini güçlükle almağa başlar ve o zaman kesilir. Kesilmek üzere besiden çıkarılan kazın olgunluk derecesini tayin için yere bir oklava konur, hayvan oklavayı atlayamazsa tamamile yağlanmış olduğu anlaşılır.

Hodala ile beslenen kaz ve hindinin yağının daha ehemmiyetli kısmı deri kısım hücrelerinde teşekkül eder. Bazan bu kısımdan alınan yağın 4-7 kilo, içinden de 3-5 kiloyu bulduğu ve mütebakî kısmını da et teşkil ettiğine göre beside tamamile yağ teşekkül etmekte olduğunu düşünerek bulmak mümkündür.

ÜÇ ÂŞIKIN BİR KAÇ KOŞMASI

Her yerde nutkedüp cevherin satma
Kıymetin bilinmez payimal olur
Pek sevdiğin yerde çok durup yatma
İtibarın kalmaz kılü kal olur.

Noksanın fehmidüp haddini bilen
Kahrile zevkidüp lûtfünü bulan
Babı rizayı hak teslimi olan
Didare vasılda hup cemal olur.

Dü çeşminde eşki pürhun olanlar
Şahı Kerbelâya meftun olanlar
Özün farkidüp nefsin bilenler
Sırrı men arefte bi misal olur.

Üftade gönlüne buldun ilâcı
Güruh-u nacide hem oldun hacı
Dâmeni muhkemce tutan ey (Raci)
Rah-ı hakikatte pürkemal olur.

*

Âlemde bir sözdür söylenür her dem
Mercimeği taştan seçer demişler
Köle köteğinden yirse bir âdem
Görüp kalpaklıdan kaçar demişler.

Er doğruya olan haktan ayrılmaz
Hakikî mest olan yatup bayılmaz
Dürrü cevher olan boncuk sayılmaz
Meyli dünya olan hacer demişler.

Gösterdi Mecnun'a Gûh-u sahrayı
Aşk-ı mecaz ile buldu mevlayı
Taksimde (RACİYA) verdi imlâyı
Mücevher ledünden saçar demişler.

*

Zahit ta'neyleme ehli harabı
Onlar nefsemrini viran ederler
Olurlar âleme ayak türabı
Tâ arşı âlâyı seyran ederler.

Onlar sun'i haktan almıştır ibret
Her ne var âdemde görmüştür elbet
Bütün içtikleri cam-ı muhabbet
Her dem sakileri devran ederler.

Zahit sen onları alma diline
Onlar aşk riştesin vermez eline
Kemer hizmetini bağlar beline
Gören âkılleri hayran ederler.

Bandırma :

Hindi ve kaz sıra âlemlerinin birinci sınıf yemeğidir. Eti yenir, yağından bandırma yapılır. Bu, börek adını yapılış şekline izafetle almıştır. Bandırma yapmak için, unun en iyi cinsinden yufka açılır. On beş, yirmi yufka üst üste istif edilerek müselles parçalar halinde üst üste olduğu gibi kesilir, bir yandan da yağ eritilip hazırlanmış bulunur, kesilen müselles parçalar uçlarından tutularak yağa bandırılır, bir müddet yağ içinde kaldıktan sonra çıkartılıp sahanlara yerleştirilir ve üzerlerine ceviz de döküldükten sonra yemeğe arzolunur. Sıra âlemlerinde bandırmanın yeri çok büyüktür. Bu börek olmaksızın sıra tertip edilmez.

M. Enver Beşe

(Racî) nin sözlerin atma yabana
Onlar kul olmuştur şahı merdana
Tutup yakasından çeküp meydana
Koç gibi âdemi kurban ederler.

*

Ol nokta-i banın sırrın bilenler
Dilde zikri elif ilmihal olur
Hace-i ledünden dersin alanlar
İrer maksuduna bimisal olur

Alan nasibini hak dergâhından
Huccetuldür o vilâyet şahından
Aksider dü cihan mihr-i mahından
Nur ile müstağrak hupcemal olur.

Olur zerre-i saf pûti yadolan
Hakikat milkinin madenin bulan
Özünü farkedüp yüzü hak olan
Varlığından geçer bir abdal olur.

(RACİYA) ruz-u şep durmaz ağlarsın
Aşk oduna ciğerciğin dağlarsın
Nefs-i emmareyi muhkem bağlarsın
Nefsini zapteden pür kemal olur.

*

Bab-ı tevekkülde karar kılanlar
Rah-ı Mustafa vü hayder dediler
Sırr-ı men arefde zarif olanlar
Suret-i naime mazhar dediler.

Dört kapudan üçer üçer girmişiz
Erler meclisinde dâre durmuşuz
Bir sanem dilbere kurban olmuşuz
Cemalin nur ile enver dediler.

Ta'netmen (RACİ) nin mecnun olduğun
Şah-ı kerbelâya meftun olduğun
Firkatinle bağrım pühun olduğun
Dü cihan sultanı server dediler.

*

Elest bezminde bizlerin yâhu
Dilimiz ikrara girdi çıkmadı
Sevdiğim da'vayı dilinden sen ko
Kuru lâf pazara girdi çıkmadı.

Vücûdün şehrinde nefse humaydı
Arsa-i meydanda padişah idi
Ya niçün Mansur da enel'hak dedi
Bir teli berdara girdi çıkmadı.

Göremezsin münkir gözde perde var
Matlûbun istersen kâmil oda var
Ararsan (VECDİ) nin izi nerde var
Şimdilik didara girdi çıkmadı.

*

Dedim tabip var mı bana ilâcın
Yaralarım dört de var yüz de var
Sinemde gözgöz oldu sızılar
Elli damla altmış damla yüzde var.

Yazdırır ismini altun hal ile
Cihan gelüp geçer böyle hal ile
Donanmış vücudu elvan hal ile
Göksünde var gerdanda var yüzde var.

Hasret bıçağını zağlayup bile
Yanında bir mahbup getirsen bile
Güzel âşık halinden bile
Ana kurban olsun günde yüz davar.

Çeküp hançerini sinemi yara
Vücudümden halas olmadı yara
(Mahfi) arzu çeküp gidersin yâre
Ko serini, dal deryaya yüz de var.

*

BİR TÜRKÜ

Başına bağlanır Tokat cakisi
Yaktın viran ettin gönlüm kapusu
Dizilse de güzellerin hepisi
Altun kemer ister beli Haççenin.

SOMADA AYA DAİR İNANMALAR

§ Ay, on dört yaşında bir oğlan, güneş onbeş yaşında bir kızdır. Ay, güneşe âşık olduğu için, daima onun etrafında döner, dolaşır, güneşe kavuşmak arzusile koşar, yorulur, yoruldukça küçülür.

§ Ay erkek olduğundan kendisine bakılabilir. Güneş kızdır, binaenaleyh «nâmahremdir». Onun için kendisine bakılamaz ve kim güneşe bakarsa gözlerine iğne batar.

§ Erkek olan ay, geceleri korkmaz, dolaşır; kız olan güneş geceleri korkar ve ancak gündüzleri dolaşabilir.

§ Erkek olan ayla kız olan güneş kardeştirler. Bunlar her gün evlerinde buluşarak ayrılmak istemezler. Fakat sabaha karşı babaları gelir, bunları ayırmak ve güneşe doğmak için icbar eder. O zaman güneş teessüründen hıçkıra hıçkıra ağlar. Güneşe yakın olan memleketler de bu hıçkırığı işitmemek maksadile sabahleyin davul, trampet çalarlarmış.

§ Birbirlerine âşık olan ayla güneş bir vakit gelip gök yüzünde buluşacaklar ve üç gün birbirinden ayrılmıyacaklarmış. Bu üç günden sonra kıyamet kopacaktır.

§ Ay erkek olduğu için hükmettiği zaman bütün tabiat erkek, güneş kız olduğu için hükmettiği zaman bütün tabiat dişi olur. Bu hususta Somada şu kısa hikâye nakledilmektedir:

Vaktile evli bir adam karısını iki defa boşayarak sonra tekrar nikâh tazeleyip almış. Üçüncü defa boşayıp nikâh tazelemek isteyince hocalar hulle lâzımgelir demişler. Karısının velevki bir gece olsun başka bir erkekle temasını istemiyen koca bir hocaya müracaat ederek bu işe bir çare bulmasını

Başına bağlanır yazma yemeni
Kız seni görenin artar imanı
Haççe kız küçüktür bilmez amanı
Altun kemer ister beli Haççenin.

Tan yıldızı gibi parlayacaktı
Sinemde olanı odlara yaktı
Cenneti âlâdan yeni mi çıktı
Altun kemer ister beli Haççenin.

Atımı bağladım ben bir selviye
Canım kurban olsun saçı telliye
Verseler alırım beş yüz elliye
Altun kemer ister beli Haççenin.

Ziya Günalp

söylemiş. Hoca da şer'î bir hile bularak «Ayın ışığında bütün sular erkek olur, sokak sularından bir kova su al, kadın o su ile yıkansın, sonra nikâhını tazeleyebilirsin» demiş. Bu adam da bu suretle hareket ederek tekrar karısile birleşmiş.

§ Çocukların gözleri parlak olsun diye ayın on beşinde aya baktırmak iyidir.

§ Yeni ayı ilk görünce :

Ay gördüm Allah
Amentübillâh
Aylar mübarek
Elhamdülillah.

Günahım varsa
Affeyle Allah
Bu ay ölürsem
İmanla yolla.

demek burada ötedenberi halk arasında hiç bırakılmayan bir âdettir.

§ Küçük çocukları avutmak için çocuğu aya karşı tutarak şöyle söylemek âdettir :

Ay dede
Evin nerde
Su başında
Ekmek getir
Yağa batır

Yağ yemezsen
Bala batır
Sen yemezsen
Bana getir

bu suretle anneler çocuklarını eğlendirir ve oyalar.

§ Güneşe bakmak isteyen kızlar yüzlerini buruşturdukları için çirkinleşirler, güneş onları görünce «ne çirkin kızlar var» der. Aya bakan kızların yüzleri tabiî halinde kaldığı için bunlar güzel olurlar. Ay kendilerini görünce «ne güzel kızlar var» der.

§ Aya karşı aptest bozmak iyi değildir.

§ Bedir halinde iken aya bakılırsa Hazreti Alinin yüzü görülür.

§ Hazreti Yusufun yüzü ayın yüzü gibidir.

§ Ayla güneş kavga etmişler, güneş bir aralık yerden hayvan tersi alarak ayın üzerine atmış, bu suretle ayın yüzündeki lekeler hasıl olmuş.

§ Çok eski zamanda ay da güneş kadar parlakmış. Gece ile gündüzü birbirinden ayırmak imkânsızmış. İnsanlar çalışma zamanlarını bilemedikleri için durmadan didinirlermiş. En nihayet Allaha yalvararak «Yarabbi demişler, gece ile gündüzü ayıramıyoruz, vakitlerimizi tayin edemiyoruz, bize merhamet et, gece ile gündüzü ayır.» Allah bunların dileklerini kabul etmiş ve cebraili göndermiş. Cebrail kanatlarını ayın üzerine sürmüş, ayın yüzündeki lekeler bu kanatların izidir.

§ Hazreti Muhammed «Şakkulkamer» mucizesini gösterdiği zaman iki parçaya ayrılan ayın bir parçası bir kolundan, diğer parçası öbür kolundan girmiş ve Peygamberin göğsü üzerinde bu iki parça birleşerek onun mübarek vücuduna sürünmüş. Bir rivayete göre ayın üzerindeki lekeler, işte bu temasın eseridir.

§ Ayın yolu bir ormana tesadüf eder, onu bu ormanda eşkiyalar tutar. Ay tutulmasının sebebi işte budur. Eşkıyalar ayı bıraksın diye de silâh atılır.

§ Yılda bir defa, kız olan güneşin memelerinden gayet tatlı bir süt akar. Devler ve ejderler bu sütü emmek için güneşe giderler. Yol üstünde ay bunların karşısına çıkar ve kavgaya tutuşur. Bu kavga esnasında devler ve ejderler ayın önüne geçerler, bir rivayete göre de ayı devler ve ejderlerden korumak için melekler kanatlarını gererler. Ay tutulması bundandır.

§ Ay tutulduğu zaman Somada delikanlılar silâh atarlar. Müezzinler minarelerde selâ verirler. Kadınlar muhtelif yerlerde toplanarak «Muhammediye» gibi dinî kitaplar okurlar ve dualar ederek aya karşı üflerler.

§ Kabakulak hastalığına tutulan çocukları kurumuş bir ağacın yanına götürerek boğazını aya karşı çevirirler ve şişmiş olan yere tereyağı sürerler. Yeni ay çıkıncaya kadar çocukta hastalıktan eser kalmazmış.

§ Hasta olan bir kimsenin gömleği gece ay ışığı altında bırakılarak ertesi sabah kendisine giydirilirse hasta iyi olurmuş.

§ Hasta olan bir çocuğu anadan doğma soyarlar, dernek (salı) gecesi aya karşı tutarak çocuğun başına bir kalbur koyarlar ve kalburun üzerinde yumurta kırarlar. Bu suretle hasta çocuk iyi olurmuş.

§ Zaif, cılız, hastalıktan hiç kurtulmıyan çocukları bir kürek üzerine koyarak:

Ya al, ya ver
Ya öldür
Ya iyi et.

diyerek aya karşı üç defa sallarlar. Sonra annesi çocuğu alarak hiç arkasına bakmadan evine döner.

§ Üzerinde büyü muskası çıkan bir kimseyi ayın parlak olduğu bir gecede değirmen suyunda yıkarlar. Yahut dört yol ağzındaki sokak sularından alırlar ve arkalarına bakmadan eve getirerek leylek yuvalarından aldıkları çırpılarla bu suyu kaynatarak büyülü kimseyi yıkarlar. Bu suretle büyünün tesirinden kurtulmak kabil olur.

§ Yeni doğan ayın sırtı cenuba doğru olursa o ay yağmurlu, şimale doğru olursa rüzgârlı geçer.

§ Yeni doğan ayın (üç günlük) rengi sarı olursa yağmur yağar, beyaz olursa hava kurak gider.

§ Bir kalbur içinde bir kaç tahta kaşığı aya karşı çalkadıktan sonra yere atarlar. Kaşıkların açık veya kapalı olduklarına göre uzun yola veya askere giden kimselerin yolu açık veya kapalı olacağına inanılır.

§ Somada ayla ilişikli şu ata sözleri kullanılır:

Ay garibin kandilidir.

Biz ayı gördük, yıldıza tapmayız.

Kırk yılda bir meş'aleci olduk, ay akşamdan doğdu.

El mumu yakmaktansa ay aydınında oturmak daha iyidir.

Ay aydın hesap belli.

§ Somada söylenen maniler arasında ayla ilişikli olan mâniler şunlardır:

Ay doğdu mu doğdu mu
Yıldız tamam oldu mu
Götürdünüz efemi
Bölüğünüz doldu mu?

Ay doğar elek gibi
Gün doğar melek gibi
Şu Somanın kızları
Şen olur bebek gibi.

Ay doğar ağaçlara
Şevkı vurur taşlara
Ben yârimi sorarım
Gökte uçan kuşlara.

Ay doğar anasından
Bulutun arasından
Kız göğsün görünüyor
Gömleğin arasından.

Ay doğar uca gider
Alışmış yüce gider
Yârim bana gücenmiş
Bilemem nice gider.

Ay doğar sini gibi
Sallanır selvi gibi
Yârin kokusu gelir
İlk yazın gülü gibi.

Ay buluda giriyor
Gözüm yâri görüyor
Dayanacak dert değil
Mevlâ sabır veriyor.

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Yârim beni görünce
Hem güler, hem nazlanır.

Ayda gördüm yüzünü
Yerde buldum izini
Artık sana inanmam
Unutursun sözünü.

Şerif Necati